

Ljubinka Katić¹, Željko Bralić², Svetlana Stanarević³
Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu

Obrazovne potrebe i strategije razvoja studija bezbednosti

Apstrakt: Problem koji je elaboriran u ovom radu tiče se varijacija u strategijama razvoja studija bezbednosti u postjugoslovenskim društvima i njihove usaglašenosti savremenim potrebama. Osnovna pretpostavka istraživača je bila da u većini bivših jugoslovenskih republika, danas država, trend razvoja studija bezbednosti ne uvažava u dovoljnoj meri sve aspekte obrazovnih potreba društva, koje su čak spoznate i iskazane u većini nacionalnih strategija bezbednosti tih društava, kao i u naučnom i stručnom diskursu. Kako se utvrđivanje obrazovnih potreba u nekoj oblasti, pa i u oblasti bezbednosti, nužno oslanja na teorijske pretpostavke, jednako kao i na empirijska svedočanstva, autori su proučili značajne činioce nastale usled prihvatanja nove, izmenjene i proširene paradigme bezbednosti, kao i zahteva tradicionalnog obavljanja poslova bezbednosti. U svim istraživanim sredinama analizirana su strategijska bezbednosna dokumenta i institucionalna rešenja u profesionalnom pripremanju kadrova bezbednosti na državnim univerzitetima, te područja njihovog obrazovanja, uglavnom na nivou analize nastavnih planova. Autori zaključuju da su u većini sredina nastavni planovi i programi studija bezbednosti razvijeni na principu pasivnih strategija redukcije potreba, uvažavajući tradicionalne poslove bezbednosti i zahteve najvećeg ili jedinog poslodavca – države. Zahtevi razvoja i zadovoljavanja perspektivnih potreba društva i civilnih kadrova bezbednosti, iskazani i u nacionalnim strategijskim bezbednosnim dokumentima, čine ovaj pristup nepotpunim.

Ključne reči: studije bezbednosti, obrazovne potrebe, bezbednost, nova bezbednosna paradigma, kadrovi.

¹ Dr Ljubinka Katić je asistent na Katedri studija menadžmenta ljudskih i socijalnih resursa Fakulteta bezbednosti Univerziteta u Beogradu.

² Dr Željko Bralić je docent na Katedri studija menadžmenta ljudskih i socijalnih resursa Fakulteta bezbednosti Univerziteta u Beogradu.

³ Dr Svetlana Stanarević je asistent na Katedri studija bezbednosti Fakulteta bezbednosti Univerziteta u Beogradu.

Uvod

Pojam bezbednosti u sve većoj meri prožima sva savremena društva. Unatoč tome, ili upravo stoga, on je suštinski nedovršen i sporan, i po nekima isuviše elastičan. Od razumevanja bezbednosti, dalje, zavisi shvatanje i sudbina studija bezbednosti, koje su se u svetu i na području bivše Jugoslavije menjale kao i društva u kojima su se razvijale.

Nauke (u pluralu) bezbednosti, ili o bezbednosti, u savremenim uslovima ne mogu da se ograniče krutim disciplinarnim podelama. Njihov dinamičan razvojni put započeo je sa stratezijskim studijama, nastavio sa razvojnim i regionalnim studijama, studijama političkih nauka, najduže se zadržao u okviru studija međunarodnih odnosa, gde se i razvila poddisciplina studija bezbednosti, neretko smatrana njihovim „povlašćenim čedom“, a ponekad više „ideologijom stavljenom u službu politike“ nego naukom (Vejl, 2008: 257).

Današnje poimanje bezbednosti izlazi izvan okvira sopstvenih disciplinarnih korena, koje obuhvata, ali i nadilazi, kocentrišući se sve više i na pitanja koja do skoro nisu ulazila u bezbednosni diskurs, bar ne u njegov uži konceptualni fokus. Šta se sve može shvatiti kao bezbednosni problem sugerise i aktuelna upotreba reči bezbednost u sastavu sintagmi poput: informatička bezbednost, energetska bezbednost, ekološka, socijetalna, ljudska bezbednost, bezbednost hrane...

Teorijska ishodišta obrazovnih potreba u području bezbednosti

Andragoška nauka je odavno ukazala da utvrđivanje obrazovnih potreba nije samo empirijska procedura, te da njihova višedimenzionalnost, razvojnost i perspektivna usmerenost zahtevaju prethodne teorijske i vrednosne rasprave (Savićević, 1989). Obrazovne potrebe civilnih kadrova bezbednosti, koje treba da opredeljuju sadržaj i forme studija bezbednosti, u savremenim uslovima nije moguće razumeti bez poznavanja nove bezbednosne paradigme.

Promena bezbednosne paradigme u pravcu multifunkcionalnog shvatanja bezbednosti (Dulić, 2006: 11; Kerr, 2006: 46) prisutna je poslednjih dvadesetak godina. Izvan uže stručne javnosti bezbednost je još uvek pretežno percipirana kao neizbežno politička činjenica koja se tiče države, pitanja rata i mira, kao i kadrova koji poseduju monopol sile – vojske i policije. Ipak, taj tradicionalni pristup odavno nije jedini.

Kako je razumno sažeo Terif, bezbednost se može sveobuhvatno razumeti tek ako se pitamo: „Ko je ili šta je objekat bezbednosti; Kakva je priroda pretnje; Ko je odgovoran (ko se stara) za bezbednost; i Kojim se postupcima, sredstvima i

načinima, čuva i unapređuje bezbednost?“ (Teriff, 1999; prema Simić, 2002: 22). Razmatranja problema „bezbednost za koga“ i „bezbednost od čega“ i dalje ne daju jednoznačne odgovore, a od njih u velikoj meri zavisi koga možemo smatrati kadrovima bezbednosti i koje kompetencije oni treba da poseduju.

Odgovore na ova pitanja daju različite struje koje se uslovno mogu smatrati varijantama *tradicionalno-/neorealističkog* pristupa, kao i pristupa poznatog kao *neoliberalno-institucionalistički*. Oba pristupa polaze od zajedničkih pretpostavki iz kojih ne slede uvek isti zaključci. Ovi koncepti dele zajedničko uverenje o objektu bezbednosti i prirodi pretnje. Dominantan objekat bezbednosti za njih je država, a rat najrelevantnija pretnja. Saglasnost u tom delu proizlazi iz zajedničke percepcije ratoborne, anarhične prirode odnosa među suverenim državama, karakteristične za vestfalski model suvereniteta. Države su, po mišljenju realista, dužne da jačaju, pre svega, vojnu moć da bi mogle da štite državnu teritoriju, suverenitet i građane. Svaka strana se priprema za rat, smatrajući svoje postupke defanzivnim, što na drugoj strani često biva viđeno kao pretnja, pa pothranjuje sličan odgovor, nastavljajući spiralu mogućeg nasilja na sve višem i višem nivou.⁴

Druga struja ističe da odgovor na haotičnu prirodu međunarodnog sistema ne mora nužno da se oslanja na vojnu moć, nego mogućnosti koje nude institucionalne integracije i multilateralizam. Naglašavajući važnost i značaj međunarodnih političkih i ekonomskih odnosa za jačanje bezbednosti, zastupnici ovog usmerenja uravnoteženo uvažavaju takozvanu „tvrdu“ i „meku“ moć. Oni ističu podjednaku važnost uloge države u obezbeđivanju razvoja, konsolidaciji demokratije, rešavanju ekonomskih i ekoloških problema, kao i u ostvarivanju kulturnih, socijalnih i ljudskih prava (Simić, 2002: 40). Moć neke države vide više kroz privlačnu snagu njenog unutrašnjeg uređenja, tehnološkog razvoja, ekonomske moći, idejnih, obrazovnih i demografskih obrazaca, povoljne percepcije koju o njoj imaju drugi. Ovim su pitanja bezbednosti pomerenja dalje od striktno vojnog determinizma i njihov dijapazon proširen, čime se širi i lepeza aktera koji se na različite načine staraju za bezbednost, pa su i njihove obrazovne potrebe kompleksnije.

Treći, najširi i najdifuzniji pristup objedinjuje širok spektar takozvanih *kritičkih teorija bezbednosti* koje pitanjima bezbednosti prilaze preispitujući ne samo različite zaključke realista i liberalnih institucionalista, nego i same pretpostavke na kojima oni počivaju. Oni bezbednost vide kao višedimenzionalnu pojavu koja ne može da se svede na pitanja društvenih sukoba i rata, niti na državu kao domi-

⁴ Ovakav obrazac razmišljanja je pedesetih godina prošlog veka nazvan „bezbednosnom dilemom“ (Herz, 1950, prema: Volc, 2008: 205), ili „bezbednosnim paradoksom“ (Booth; Wheeler, 2008: 9) jer je suštinski nerešiv i nastavlja ciklus nesigurnosti na sve višem nivou.

nantan objekat zaštite. Kao relevantne predmete proučavanja u korpus bezbednosnih pitanja uvode individualne, grupne, rodne, rasne, klasne, ekološke i druge probleme ljudskog postojanja. One su više upućene na individualne i socijetalne⁵ objekte bezbednosti, ekološke probleme, pitanja siromaštva, bezperspektivnosti, na demografske i zdravstvene činioce, na osetljive ili marginalizovane slojeve društva, na sve brojnije nevojne pretnje, poput klimatskih promena, epidemija zaraznih bolesti i sličnih pojava za koje granice država postaju ograničeno relevantne. Prošireni koncept ljudske bezbednosti promovisan u okviru izveštaja Ujedinjenih nacija iz 1994. godine (UNDP, 1994: 25) ističe sedam dimenzija bezbednosti (ličnu, ekološku, političku, socijalnu, ekonomsku, zdravstvenu i bezbednost hrane) koje holistički obuhvataju fundamentalna pitanja čovekove bezbednosti, antropocentrične bezbednosti (Hadžić, 2003: 11), koja su za državocentrično poimanje bila periferna.

Različita filozofska ishodišta stoje u osnovi ove dve velike grupe stavova povodom bezbednosti. Sa stanovišta ustanovljavanja obrazovnih potreba u području bezbednosti ova gledišta bi se mogla formulirati kao „bezbednost od“ i „bezbednost za“, koja su u izvesnoj meri uporediva sa obrazovnim potrebama shvaćenim kao deficijencija i onima shvaćenim kao potencija. U prvom slučaju težimo da održimo postojeće stanje, nadoknađivanjem nedostatka i dostizanjem zamišljene norme ublažiti pretnju vrednostima koje štitimo, a u drugom otvaramo područje mogućnosti, i pitanjima opstanka i održanja života pridružujemo pitanja emancipacije i kvaliteta života. Prvi pristup, obe teorije zasnovane na moći, je fokusiran na državu, vojnu silu i druge oblike moći, a drugi na promovisanje emancipatorskog potencijala ljudskih prava, individualnog i kolektivnog identiteta, kao i zaštite životne sredine, bez čijeg očuvanja mogu da budu sporne sve ostale rasprave o bezbednosti.

Polazne tačke ovih koncepata se suštinski razlikuju jer prvi bezbednost baziraju na *posedovanju* određene vrste moći, bilo vojne, ekonomske, političke, ili neke druge, a drugi je vide kao rezultat *emancipacije*, odnosa između zainteresovanih činilaca, brige za pravdu i obezbeđivanje ljudskih prava.

Utvrđivanje obrazovnih potreba vezanih za tako različita viđenja bezbednosti manje je kompleksno za kontekst posedovanja, jer barata jasno ustanovljenim institucijama bezbednosti, definisanim kadrovima, normama koje treba dosegnuti. Otvoreni kontekst emancipacije moguće je normirati samo u određ-

⁵ Objektima socijetalne bezbednosti smatraju se kolektivni ali ipak nedržavni referentni objekti, koji zbog određenih komponenti identiteta, nacionalnih, etničkih, rodnih, konfesionalnih, rasnih, ili nekih drugih svojstava, mogu da budu u manjoj ili većoj meri nebezbedni i u državama inače stabilnim za većinu njenih građana. (Buzan, 1991).

nom stepenu, jer se ne bazira samo na nečemu što nedostaje, nego stalno otvara mogućnosti za više stepene slobode i emancipacije.

Na individualnom nivou kadrova bezbednosti, izmenjene okolnosti relativizuju znanja, veštine, stavove i sposobnosti stečene u drugačijim uslovima, a na nivou društva šire kadrovsku lepezu i dovode u središte interesovanja čitave nove oblasti ili područja znanja za kojima do tada potreba nije postojala, nije bila uočena ili nije uvažavana.

Perspektivne obrazovne potrebe ovih kadrova i društva u celini teško su sagledive, manje vezane za unapred poznate institucije i poslove. Razvojnost i vaspitljivost, osobine obrazovnih potreba da se nakon zadovoljavanja ne gase, nego nastaju i javljaju na višem nivou (Bulatović, 1983: 136), uočljivije na planu pojedinca, ali prisutne i u društvu koje ne stagnira nego se razvija, u osnovi su potrebe da se u studije bezbednosti uključe teme i saznanja iz širokih oblasti koje počinju izvan granica tradicionalnog pristupa bezbednosti.

Funkcija utvrđivanja obrazovnih potreba i u ovoj oblasti prevazilazi oblast planiranja i programiranja obrazovanja i seže do idejnih i filozofskih osnova obrazovnog procesa. Koncept deficita se i u drugim područjima u ovom pogledu pokazao manjkavim i suviše pragmatičnim (Despotović, 2009: 68). Kada se govori o univerzitetskom obrazovanju civilnih kadrova bezbednosti nužno je ne samo da se postojeće obrazovne potrebe zadovoljavaju i da se nadoknadi eventualni deficit, nego i da se obezbede znanja i druge kompetencije koje mogu pomoći kreiranju novih potreba i novih prodora u sferi bezbednosti u budućnosti.

Područje studija bezbednosti u modernim društvima već u današnjem kulturnom kontekstu zahteva nadgradnju i sveobuhvatniji unakrsno disciplinarni i multidisciplinarni pristup. Multidimenzionalno poimanje bezbednosti mnogostruko širi dijapazon kadrova bezbednosti čije obrazovne potrebe u tom slučaju znatno prevazilaze sadržaje uže bezbednosnih disciplina. Njihovo buduće radno angažovanje, pored tradicionalnih poslova bezbednosti u okviru takozvanog „tvrdog jezgra bezbednosti“, podrazumeva i dijalog sa formama i organizacijama civilnog društva, medijima, međunarodnim institucijama i ustanovama, stručnim i naučnim udruženjima, lokalnim društvenim okruženjem, globalnim mrežama,⁶ akademskim i korporacijskim sredinama, dakle, svima koji na neki način zadovoljavaju potrebe državnih i nedržavnih objekata bezbednosti.

Upravljanje planovima i programima profesionalnog pripremanja civilnih kadrova bezbednosti, pored toga što je andragoško-didaktičko, neizostavno je i

⁶ Pored globalnih mreža svetskog civilnog društva ove mreže uključuju i političke agende kao što su Mreža ljudske bezbednosti (Human Security Network), orijentisana ka slobodi od straha i nasilja, i aktivnosti Komisije za ljudsku bezbednost (Comision on Human Security), usmerene na umanjivanje pretnji povezanih sa uskraćenostima i siromaštvom.

socijalno-filozofsko, pa i etičko pitanje. Univerzitetско obrazovanje civilnih kadrova bezbednosti stoga mora da obuhvati, ali i iskorači izvan i preko tradicionalnih bezbednosnih problema, jer bi u suprotnom budući profesionalci u ovom području ostali zarobljeni u postojećem, bez znanja i kompetencija značajnih za promenu, razvoj i kreiranje budućnosti.

Analiza činilaca koji se smatraju bitnim sa stanovišta uključivanja ili izostavljanja određenih sadržaja u korpus studija bezbednosti treba da se zasniva, kao i u drugim područjima, na različitim dimenzijama obrazovnih potreba društva i ovih kadrova, kao i na jasno definisanom vrednosnom okviru. Birajući koji sve činioци učestvuju u ovoj „igri potreba“ (Despotović, 2000) „od velikog je značaja ko odlučuje o tome šta je bezbednost, koja pitanja dolaze na dnevni red bezbednosti, kako se treba baviti njima i, najvažnije, šta se dešava kada različita shvatanja bezbednosti dođu u sukob“ (Vilijams, 2012: 40).

Istraživačka strategija

Način istraživanja strategija razvoja studija bezbednosti u postjugoslovenskim⁷ društvima organizovan je u formi multiple studije, uporednog istraživanja šest studija slučaja. Poređenje upravo ovih društava činilo se opravdanim s obzirom na pretpostavku da su dugogodišnja zajednička prošlost, tragično ratno poreklo ovih država i njihova sadašnja zajednička stremljenja, pored svih razlika, ostavile izvesnog traga.

Aktuelne obrazovne potrebe izvedene su iz zahteva iskazanih strategijskom bezbednosnom orijentacijom društva. S obzirom da je stav svakog društva o sopstvenoj bezbednosti; objektima koji se štite, rizicima i pretnjama koje se smatraju relevantnim, kao i načinima i sredstvima koja se planiraju upotrebiti u dostizanju bezbednosti, iskazan u strategijskim dokumentima najvišeg nivoa, analizirane su strategije bezbednosti ovih država, druga bezbednosno relevantna svojstva i odnos prema članstvu u međunarodnim asocijacijama.

Drugi značajan izvor aktuelnih i perspektivnih potreba su savremena teorijska stanovišta i konceptualizacije bezbednosti preovlađujuće u naučnom bezbednosnom diskursu (izložene u prethodnom poglavlju), koja su u procenama donosilaca političkih odluka i nacionalnih normativnih i strategijskih bezbednosnih dokumenata možda izostala.

Modaliteti postojanja akademskih obrazovnih institucija u području obrazovanja civilnih kadrova bezbednosti na dodiplomskom nivou na državnim

⁷ Pridev „postjugoslovenski“ koristimo u smislu relacionog pojma, kao odrednicu za države koje su vremenski i prostorno nastale nakon dezintegracije SFR Jugoslavije.

fakultetima, njihov organizacioni oblik, forme obrazovanja koje sprovode i nastavni sadržaji kojima su posvećeni svedoče o korespondiranju sa savremenim bezbednosnim potrebama i paradigmom ili otklonom od njih.

Kvalitativna, kontekstualna analiza studija bezbednosti u istraživanim sredinama oslanjala se na indikatore, „pretkazivače“ (Przeworski i Teune, 1970: 72), kontekstom uslovljene grupe istaknutih dimenzija obrazovanja, kao pogodna i „jaka“ oruđa ove vrste istraživanja. Međusobno su upoređivane kombinacije značajnih obeležja istraživanih celina kao što su: postojanje fakulteta/smera, ciljevi obrazovanja, nivoi studija, trajanje studija, nastavni predmeti, okviri sadržaja, obrazovni profili, nastavni kadar, upisne kvote i slični pokazatelji. Ovi podaci posmatrani su u kontekstu opštih sociodemografskih obeležja ovih društava i obrazovnog ambijenta koji im je u zaleđu.

Posebne metode korišćene pri istraživanju su: analiza sadržaja relevantne normativne, strategijske bezbednosne dokumentacije, dokumenata obrazovnih institucija i normativnih akata u oblasti obrazovanja, statuta, informatora istraživanih visokoškolskih institucija, kao i analiza statističkih podataka vezanih za demografske, obrazovne i druge kvantitativno izražene fenomene.

Osnovna pretpostavka istraživača je bila da u većini bivših jugoslovenskih republika, danas država, trend razvoja studija bezbednosti ne uvažava u dovoljnoj meri obrazovne potrebe društva, koje su u naučnom diskursu, pa i u većini nacionalnih strategija bezbednosti, iskazane u skladu sa proširenim shvatanjem bezbednosti.

Prostorni obuhvat istraživanja odnosi se na područje bivše Jugoslavije (bez Kosova i Metohije), a vremenski obuhvata neku vrsta poprečnog preseka aktuelne situacije (godine 2010/2011), koja je, inače, u tom periodu u nekim sredinama i segmentima dinamična i promenljiva.

Diskusija rezultata istraživanja

Poređenje opštih *sociodemografskih obeležja* posmatranih društava pokazalo je da u većini sredina društveni uslovi za savremeno koncipiranje studija bezbednosti nisu naročito pogodni, kako sa stanovišta ukupne razvijenosti, tako i sa stanovišta obrazovanja. Stanje u ovim oblastima opterećeno je nizom nasleđenih i novonastalih problema. Među njima su bezbednosno najrelevantniji procesi suprotni konceptu multikulturalizma, demografsko starenje stanovništva, nerazvijenost, nezaposlenost, siromaštvo i veliko društveno raslojavanje.

Faktičko stanje govori da je potiskivanje etničke raznolikosti i jačanje nacionalne homogenosti zajednički imenitelj većine novih država. U Sloveniji,

Hrvatskoj i Srbiji ovo stanje je već ostvareno,⁸ a u ostalim državama je primetno nastojanje na tom planu. Popisni postupak je u Bosni i Hercegovini izuzetno otežan, a u Makedoniji je 2011. godine prekinut, što pokazuje koliko čak i popis može da bude osetljivo nacionalno, i više političko nego statističko pitanje. U Srbiji su procesi dezintegracije i dalje u toku preteći nastankom novih nacionalnih država.

U ekonomskom smislu, delimično izuzimajući Sloveniju, većina država nije pronašla načine da stabilizuje sopstvene ekonomije, pa su u različitom stepenu suočene sa neprihvatljivo visokim nivoom populacije siromašnih,⁹ nezaposlenih, niskim vrednostima bruto društvenog proizvoda i visokim vrednostima koeficijenta koncentracije dohotka, što sve ukazuje na veliko društveno raslojavanje i defektnost nacionalnih ekonomija. Kao jedan od najznačajnijih faktora rizika su visoke stope nezaposlenosti koje dostižu i do 30% (Makedonija) sa daljim trendom porasta. Podaci govore o nespremnosti da se rešavaju egzistencijalni problemi stanovništva, što može da vodi socijalnim nemirima, „pokretima besa“, ili jednako nepoželjnim procesima povlačenja i apstinencije građana od učestvovanja u formalno mogućim demokratskim političkim promenama, što su sve i bezbednosno relevantni problemi.

Obrazovni ambijent u kom se odvija visokoškolsko obrazovanje kadrova bezbednosti pokazuje da obrazovanje, čini se, nije u vrhu prioriteta novonastalih država. Posebno je indikativna socijalna dimenzija obrazovanja, koja ukazuje i na stepen ljudske bezbednosti građana. U svim sredinama je tradicionalno visok obuhvat dece osnovnoškolskim obrazovanjem (od 97%–100%).¹⁰ U svim ostalim segmentima obrazovanja, od predškolskog do visokoškolskog, među posmatranim društvima su prisutne mnogo značajnije razlike i nepovoljniji obuhvat. U tom pogledu su predškolsko i visokoškolsko obrazovanje na začelju evropskih lista. Srazmerno nizak udeo visokoobrazovanog stanovništva i izuzetno visoke kvote populacije sa osnovnom školom kao najvišim završenim nivoom obrazovanja ukazuju na ozbiljne anomalije u razvoju ovih društava.

⁸ Kako će konačni rezultati poslednjeg popisa stanovništva biti objavljeni 2013. godine, ovde navodimo podatke prethodnih popisa: u Hrvatskoj Hrvati čine 2010. godine 89,63% stanovnika, u Sloveniji Slovenci 83,06% (2002. godine), a u Srbiji iste godine Srbi (bez teritorije Kosova i Metohije) čine 82,86% stanovnika. (Statistics Office of the Republic of Slovenia, *Census of Population, Households and Housing*, 2002, <http://stat.si>; Državni zavod za statistiku, *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2010*, Zagreb, 2010; <http://webzrzs.stat.gov.rs/>)

⁹ Jedino je Slovenija u društvu razvijenih evropskih zemalja sa stopom rizika od siromaštva ispod 15%, dok se u ostalim sredinama procenti kreću od 17% u Hrvatskoj, do čak 29% u Makedoniji. Pri tom, ne treba zaboraviti da je nacionalni prag siromaštva u razvijenim zemljama EU visok, i u nekim zemljama se određuje u visini od 50% prosečnih nacionalnih prihoda (Lakićević, 2010: 385).

¹⁰ http://childinfo.org/education_primary.php

U većini država nisu u dovoljnoj meri iskorišćene mogućnosti koje nudi obrazovanje odraslih kao kompenzacioni ili autonomni mehanizam, a u nekima, poput Srbije i Federacije BiH, čak nije ostvarena ni početna pretpostavka koja se odnosi na postojanje Zakona o obrazovanju odraslih.

U domenu visokoškolskog obrazovanja sve proučavane sredine su započele proces usaglašavanja sa jedinstvenim evropskim obrazovnim prostorom. Primena Bolonjskih principa započela je u različito vreme i sprovodi se s različitim uspehom. Ako o društvenim prioritetima možemo suditi prema uložnim sredstvima, onda je u postjugoslovenskim društvima opšta oskudica njihov tok više usmeravala ka nekim drugim sektorima. Niske stope izdvajanja, iz ionako niskih vrednosti bruto društvenih proizvoda, zaostaju za evropskim prosecima¹¹ i u celom regionu se kreću od 3–5%, sa izuzetkom Slovenije sa 6,2% (OECD, 2009).

Uporedna analiza *strategijskih bezbednosnih orijentacija* postjugoslovenskih država pokazuje značajnu ujednačenost. Sve one, svesne svojih kapaciteta i težnji, svetskih i regionalnih tokova i okolnosti, sopstvenu bezbednost načelno nastoje ostvariti kroz zajedničku regionalnu i evropsku saradnju. Ostvarivanje bezbednosti putem kolektivne odbrane i saradnje smatraju najboljim garantom njene uspešnosti. Takav pristup podrazumeva bliske veze ili članstva u međunarodnim organizacijama kao što su Ujedinjene nacije, Evropska unija, Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju, nekim regionalnim inicijativama (Mediterranski dijalog...) Partnerstvu za mir (PzM), a u većini slučajeva i u Severnoatlantskom savezu (NATO) (Tabela 1). Disonantni tonovi povodom, pre svega, članstva u NATO, prisutni su u većoj meri u Srbiji i delu Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj.

Ova članstva i stremljenja ka članstvu takođe su izvorišta aktuelnih i perspektivnih obrazovnih potreba profesionalnih kadrova bezbednosti. Jačanje zajedničkog sistema vrednosti, poznavanje zakonodavstva, evropske bezbednosne i odbrambene politike i arhitekture, stranih jezika i sličnih sadržaja, očekivano bi trebalo zauzeti mesto među obrazovnim sadržajima ovih kadrova.

Sadržaji najviših strateških dokumenata,¹² najčešće strategija nacionalne bezbednosti, su najdirektniji pokazatelji potreba društva u području bezbednosti. Kako ovi dokumenti predstavljaju svojevrsnu bezbednosnu procenu iz koje je

¹¹ Prosek izdvajanja iz BDP u zemljama članicama EU je oko 5,5%, a u zemljama OECD 6%.

¹² U Sloveniji je to *Rezolucija o strategiji nacionalne bezbednosti (Rezolucija o strategiji nacionalne varnosti)*, u Hrvatskoj *Strategija nacionalne sigurnosti*, u Crnoj Gori i Srbiji *Strategija nacionalne bezbednosti*, u Bosni i Hercegovini *Bijela knjiga odbrane*, i u Makedoniji *Nacionalna koncepcija bezbednosti i odbrane (Nacionalna koncepcija za bezbednost i odbrana)*. Potpuni podaci o dokumentima navedeni su u spisku literature.

vidljivo kojim će pretnjama, po pretpostavci, kadrovi bezbednosti morati da se suprotstave, repertoar tih pretnji takođe indicira obrazovne potrebe.

Tabela br. 1: Članstvo u međunarodnim organizacijama kao indikator obrazovnih potreba civilnih kadrova bezbednosti

	Slovenija	Hrvatska	BiH	Makedonija	Crna Gora	Srbija
UN	+	+	+	+	+	+
OEBS	+	+	+	+	+	+
PzM	+	+	+	+	+	+
NATO	+	+	--	--	--	--
EU	+	--	--	--	--	--
OECD	+	--	--	--	--	--

Sa stanovišta mogućnosti ostvarivanja sveobuhvatne, multifunkcionalne bezbednosti ohrabrujuća je činjenica da većina ovih dokumenata poznaje i navodi različite dimenzije bezbednosti. Pored tradicionalne vojne komponente i unutrašnje bezbednosti države, sva ova dokumenta neizostavno ističu i mnoge druge likove i dimenzije bezbednosti: ekonomske, zdravstvene, demografske, ekološke, socijalne i druge aspekte. Uglavnom visoko rangiraju terorističke pretnje, moguće negativne uticaje klimatskih promena, posledice organizovanog kriminala i korupcije, nelegalne trgovine oružjem, velikih migratornih kretanja, prirodnih i drugih nesreća, smatraju relevantnim moguće posledice unutrašnjih slabosti poput siromaštva, niskog obrazovnog nivoa stanovništva, nerazvijenosti civilnog društva, pretnji nastalih usled zloupotrebe informacionih tehnologija...

Strategije bezbednosti većinom uvažavaju činjenicu da su u savremenim uslovima i građani pojedinci ravnopravni subjekti međunarodnih odnosa i bezbednosti. Strategije Srbije i Slovenije, koja je i članica Mreže ljudske bezbednosti, i eksplicitno naglašavaju ljudsku dimenziju bezbednosti. Opšteprisutan je i optimističan stav povodom procene (ne)mogućnosti nastajanja tradicionalnih vojnih pretnji i međudržavnih sukoba. Samo u proceni Bosne i Hercegovine i Srbije se ističe da se, usled prisutnih separatističkih i secesionističkih težnji, ni ovaj vid ugrožavanja bezbednosti ne može isključiti, dok ga u ostalim državama smatraju najtežim mogućim, ali najmanje verovatnim oblikom ugrožavanja, ili smatraju, kao u Makedoniji, da ne postoji opasnost od konvencionalnog rata.

Pomenuta dokumenta svedoče o izmenjenom intelektualnom i stručnom stavu povodom bezbednosti koji gotovo u svim sredinama komplementarno obuhvata vojne pretnje državi, unutrašnje pretnje političkoj bezbednosti države, kao i moguće pretnje pojedincu i životnoj sredini. Pored tradicionalnih pretnji

uravnoteženo se tretiraju i brojne nevojne pretnje, koje kao stalno prisutne negativne pojave svojim erodirajućim dejstvom mogu da ugroze bezbednost države ili ekosistema.

Zajednička odlika ovih dokumenata je pretpostavka po kojoj je za poboljšanje stanja bezbednosti društva i pojedinca neophodno unapređivanje čitavog niza odnosa u društvu, kao i u pojedinim segmentima sektora bezbednosti, jačanje unutrašnjih demokratskih mehanizama i usklađivanje razvoja države sa celinom svetskih globalnih odnosa.

Sadržaji i osnovni ton ovih dokumenata podržavaju proširenu bezbednosnu agendu i sugerišu potrebu boljeg obrazovanja i informisanja građana za pitanja bezbednosti, širenje kruga stručnjaka za pitanja bezbednosti, potrebu inkorporiranja u studije bezbednosti novih sadržaja obrazovanja, kao i sticanja novih saznanja, veština i kompetencija kadrova bezbednosti.

Univerzitetско obrazovanje u području bezbednosti na nivou osnovnih akademskih studija organizovano je na državnim fakultetima u Sloveniji, Bosni i Hercegovini, Makedoniji i Srbiji. U Hrvatskoj je periodično postojalo, a sada je razvijeno na posle diplomskom nivou, kakva je situacija i na beogradskom Fakultetu političkih nauka. U Crnoj Gori odnedavno postoji kao jedno od usmerenja privatnog fakulteta.

Zajedničko ishodište ovih studija, koje je omogućilo, ili bar olakšalo, razvoj studija bezbednosti kao legitimne akademske discipline, datira od 1975. godine, kada su u pet republika, u skladu sa tadašnjim društvenim uređenjem i koncepcijom odbrane, formirani smerovi odbrane, a u Srbiji vrlo brzo i samostalni fakultet.

U pogledu institucionalne osnove najdužu tradiciju imaju Fakultet bezbednosti Univerziteta u Beogradu (FB), i smerovi (instituti) Sigurnost i mirovne studije Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu (FPN), Politikologija – odbrambene nauke Fakulteta društvenih nauka Univerziteta u Ljubljani (FDV – Fakulteta za društvene vede), te Bezbednost, odbrana i mir Filozofskog fakulteta Univerziteta Sveti Kiril i Metodij u Skopju (FF).

Relativno nov trend, započeo u nekim sredinama nakon 2000. godine, je formiranje u okviru univerziteta i „novih“ fakulteta bezbednosti nastalih, u stvari, pozicioniranjem na univerzitet bivših policijskih i vojnih akademija. Takvo rešenje je možda poteklo iz sasvim pragmatičnih razloga i nastojanja država da vojne i policijske budžete rasterete dela balasta koji im je mogao pričinjavati izdatak za vojno i policijsko školstvo (Jelušič, 2003), ali i potrebe tih institucija da participiraju u ugledu univerziteta. Takve institucije su Fakultet za bezbednosne nauke Univerziteta u Mariboru (FVV – Fakulteta za varnostne vede), Fakultet za krimi-

nalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu (FKKSS) i Fakultet bezbednosti Univerziteta Sveti Kliment Ohridski u Bitoli (FB).

Sasvim skorašnja pojava prisutna u Makedoniji i Srbiji, za koju je još rano reći da li će prerasti u trend, jeste osnivanje Univerziteta odbrane u Beogradu 2011. godine i pozicioniranje Vojne akademije General Mihajlo Apostolski iz Skopja u sastav Univerziteta 2009. godine.

Pozicija ovih ustanova u okviru univerziteta možda će ih tokom vremena činiti sve više autonomnim u odnosu na političke i tradicionalne bezbednosne strukture, što bi moglo da vodi razvoju i podizanju kvaliteta naučnih istraživanja i nastave u području tradicionalnih segmenata bezbednosti, državne, vojne i unutrašnje bezbednosti. Ipak, ovaj trend može i da sugeriše renesansu strategije u studijama bezbednosti, „povratak u budućnost“, sužavanje istraživačkog polja nauka koje čine integralnu kulturološku koncepciju bezbednosti.

Kompleksna priroda bezbednosti i njenog poimanja dozvoljava različite pristupe, od kojih jedni obuhvataju celinu teorijskog korpusa bezbednosti, a neki samo fragmente njenih pojava. Naučno istraživanje bezbednosti podrazumeva temeljno teorijsko zasnivanje nauka bezbednosti, a tek potom tehničke, proceduralne ili tehnološke aspekte iste pojave. Čvršću i širu teorijsku zasnovanost sugerišu planovi i programi studija koji se izvode na Fakultetu bezbednosti Univerziteta u Beogradu, na smeru Političkih nauka u Sarajevu, te Filozofskom fakultetu u Skopju, dok su takozvani „novi“ fakulteti i smer odbrambenih nauka na Fakultetu društvenih nauka u Ljubljani više posvećeni užoj praktičnoj primenljivosti znanja i obrazovanja.

Kako je vidljivo iz tabele (Tabela br. 2) na Fakultetu društvenih nauka u Ljubljani izučavaju se opšti i čak vojni program odbrambenih nauka. To je jedinstven slučaj ovakvog usmerenja, i najmanje očekivan u Sloveniji, a uslovljen verovatno time što u ovoj državi nema vojne akademije, pa aktuelne potrebe društva za visokim vojnim zvaničnicima u domaćim i međunarodnim vojnim i bezbednosnim organizacijama zadovoljavaju kadrovi sa ovog smera.

Sadržaji iz kriminalistike, kriminologije, odbrambenih i vojnih nauka koji dominiraju u drugoj pomenutoj grupi „novih“ fakulteta usmereni su ka savremenom operativnom obavljanju vojnih i policijskih poslova. Programi ovih studija obogaćeni su sadržajima proisteklim iz aktuelne proevropske orijentacije, naglašene potrebe uvažavanja ljudskih prava prilikom postupanja policijskih organa, uvažavanja ekoloških i ekonomskih aspekata bezbednosti, kao i novospoznate moguće informatičke forme ugrožavanja bezbednosti.

Tabela br. 2: Skica strukture dodiplomskog nivoa studija bezbednosti u postjugoslovenskim državama¹³

Država	Fakultet	Trajanje	Studijski program	Smer/Odsek
	FDV	4	Politikologija - odbrambene nauke	Opšti program odbrambenih nauka
				Vojni program odbrambenih nauka
si	FVV	3	Bezbednost i policijski rad	Bezbednost u zajednici
				Kriminalistička delatnost
				Privatna bezbednost
				Obaveštajno-bezbednosna delatnost
			Operativne policijske delatnosti	
hr	FPZ	4	Samo nastavni predmeti	Javna bezbednost
				Privatna bezbednost
				Obaveštajno-analitički smer
	FPN	3	Sigurnost i mirovne studije	
ba	FKKSS	3	Kriminalistika, kriminologija i sigurnosne studije	Kriminalistika
				Kriminologija
				Sigurnosne studije
mk	FF	4	Bezbednost, odbrana i mir	Bezbednost u zajednici
				Odbrana
				Mir
		FB	4	Kriminalistika, kriminologija i sigurnosne studije
		3	Bezbednost i finansijska kontrola	
me			Samo nastavni predmeti	
rs	FB	4	Studije nauka bezbednosti	Studije bezbednosti
				Studije menadžmenta ljudskih i socijalnih resursa
				Studije civilne zaštite i zaštite životne sredine
				Studije odbrane
	FPN	4	Samo nastavni predmeti	

¹³ Oznake za države navedene su prema njihovim internet domenima, a skraćenice za fakultete prema skraćenicama na matičnim jezicima.

Primere dobre prakse nalazimo u nastojanjima nekih „starih“ fakulteta ka širenju studija bezbednosti na sadržaje mirovnih studija (posebno u Skopju i Sarajevu), studija roda, upravljanja ljudskim i socijalnim resursima, izučavanja informacione bezbednosti, zaštite životne sredine (zasebno usmerenje na Fakultetu bezbednosti u Beogradu), široke oblasti kriznog menadžmenta (Skopje i Beograd)... Ljudska bezbednost se izučava i kao zaseban nastavni predmet na Fakultetu bezbednosti u Beogradu i smeru Bezbednost, odbrana i mir na Filozofskom fakultetu u Skopju.

Sasvim unikatan slučaj predstavlja beogradski Fakultet bezbednosti na kome se nastoji uravnoteženo izučavati više potpolja bezbednosti – odbrana, bezbednost, civilna zaštita i zaštita životne sredine, te menadžment ljudskih i socijalnih resursa. Širina obuhvata i produblјivanje izučavanih problema bezbednosti ukazuju na veće mogućnosti razvoja na samostalnom fakultetu.

Sa stanovišta zadovolјavanja perspektivnih potreba moguće je ukazati i na izvesne nedostatke koji se ogledaju u izostanku nekih značajnih sadržaja iz obrazovanja budućih civilnih kadrova bezbednosti. U nekim sredinama je primetno neshvatljivo odsustvo izučavanja stranih jezika i informatike (oba fakulteta u BiH i Filozofski fakultet u Skopju), neadekvatno razumevanje uloge i funkcije izbornih predmeta, (kojih ili nema, ili nema dovoljno, ili su među njima predmeti koji bi morali da budu temeljni obavezni predmeti), nedostatak sadržaja neophodnih za razumevanje i učestvovanje u demokratskim procesima i aktivnostima civilnog društva (samo na FPN u Sarajevu se izučava tome posvećen zaseban predmet, dok je na FB u Beogradu postojao i ubrzo ukinut), ili nepostojanje sadržaja koji bi obezbedili saznanja vezana za funkcionisanje i regulativu Evropske unije ka kojoj deklarativno teže sve ove države (FB u Beogradu)... Povećanje broja i raznovrsnosti izbornih predmeta mogao bi da bude jedan od puteva kojim bi se široko područje multifunkcionalne bezbednosti učinilo poznatim i dostupnim studentima.

Nejasna slika mogućih poslova bezbednosti u perspektivi, upravo bi dijapazonom izbornih predmeta mogla započeti uvođenje u bezbednosni diskurs brojnih aspekata i područja nauka kojima bi se išlo u susret potrebama budućnosti. Već sada spoznate potrebe obavljanja tradicionalnih poslova bezbednosti moguće je, takođe, dodatno osavremeniti.

U nekim sredinama je primetno i „pomeranje naviše“, na nivoe nakon osnovnih akademskih studija, izučavanja sadržaja za koje sada postojeća radna mesta i institucije ne pokazuju interesovanje. Najčešće su to upravo područja koja tretiraju kritičke teorije bezbednosti, pitanja bezbednosti koja u slabo razvijenim društvima još uvek mogu da izgledaju kao daleka, nedostupna i luksuzna. Na taj način se za neizvesno daleku budućnost odlaže formiranje kritične mase stručnja-

ka koji bi bili sposobni da deluju u postojećem okruženju, ali i kreiraju njegov budući oblik.

Zaključna razmatranja

Obrazovne potrebe kadrova bezbednosti u savremenim uslovima uslovljene su poimanjem poslova bezbednosti i odlukom ko se sve stara za dostizanje bezbednosti. Nova naučna bezbednosna paradigma prilazi pitanjima bezbednosti uravnoteženo tretirajući tradicionalna pitanja rata, mira i nasilja, opstanka i unutrašnje bezbednosti države, sa pitanjima bezbednosti građanina pojedinca, različitih društvenih asocijacija i životne sredine. Politička podrška ovom konceptu formulisana je u okrilju Ujedinjenih nacija promovisanjem koncepta ljudske bezbednosti. Kadrovski obuhvat se na taj način izuzetno širi i za pitanja bezbednosti postaju relevantna saznanja koja su deo stručnog habitusa ne samo tradicionalnih državnih bezbednosnih struktura, nego i mnogo šireg polja društvenih, humanističkih, prirodnih, tehničkih i drugih nauka.

Analiza strategijskih bezbednosnih dokumenata postjugoslovenskih država pokazuje razumevanje za široku multidimenzionalnu prirodu bezbednosti. U svim sredinama bezbednosna procena obuhvata pitanja spoljne i unutrašnje bezbednosti države, ali i brojne bezbednosno značajne probleme nevojne prirode, poput ekoloških, ekonomskih, tehničko-tehnoloških, zdravstvenih, informatičkih...

Usklađivanje obrazovne komponente profesionalnog pripremanja kadrova bezbednosti sa novom bezbednosnom paradigmom u ovim dokumentima ima podršku za postepeno ublažavanje vojno-policijskog ekskluzivizma u oblikovanju i sprovođenju politika bezbednosti, za jačanje demokratskog i civilnog nadzora nad tradicionalnim segmentima bezbednosti i značajnije prisustvo civilnih struktura u novim kompleksnim aspektima bezbednosti.

U većini istraživanih sredina nastavni planovi i programi studija bezbednosti slede, ali ne vode razvoj u oblasti bezbednosti. Na samo jednom fakultetu (Univerzitet u Beogradu – Fakultet bezbednosti) ova oblast se izučava ravnopravno tretirajući područja odbrane, zaštite životne sredine, bezbednosti i upravljanja resursima, a na tri novonastala fakulteta se pod imenom bezbednosti, u stvari, izučavaju pitanja unutrašnje bezbednosti (Fakulteti bezbednosti u Skopju i Mariboru i Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i bezbednosne studije u Sarajevu). Nekadašnji smerovi odbrambenih nauka, koji i dalje egzistiraju u okviru fakulteta sa kojih su potekli, u različitom stepenu su izašli u susret novonastalim društvenim promenama šireći područja opservacije nauka bezbednosti, najviše na

Filozofskom fakultetu u Skopju, a manje na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu i Fakultetu društvenih nauka u Ljubljani.

Studije bezbednosti u većini istraživanih sredina razvijene su po principu pasivnih strategija redukcije potreba, uvažavajući mahom aktuelne potrebe povezane sa tradicionalnim obavljanjem poslova bezbednosti i potrebama najvećeg ili jedinog poslodavca – države. Zahtevi razvoja i kreiranja mogućeg drugačijeg bezbednosnog ambijenta ovaj pristup čine nepotpunim. Da bi ovi programi bili više usklađeni sa perspektivnim potrebama, oslonac mogu naći i u savremenoj teorijskoj misli o bezbednosti i u većini strategijskih bezbednosnih dokumenata.

Literatura

- 35 GODINA (2010). *Službeni glasnik*. Beograd: Univerzitet u Beogradu – Fakultet bezbednosti.
- BIJELA KNJIGA ODBRANE BOSNE I HERCEGOVINE (2005). Preuzeto sa: <http://www.mod.gov.ba/files/file/dokumenti/Bijela-knjiga-bs> [15.11. 2012]
- BOOTH, K. & WHEELER, N. J. (2008). *The Security Dilemma: Fear, Cooperation and Trust in World Politics*. London: Palgrave Macmillan.
- BULATOVIĆ, R. (1983). *Ličnost i stav odraslih prema obrazovanju*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Katedra za andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.
- BUZAN, B. (1991). Individual Security and National Security. U Buzan, B. (Ed.) *People, States and Fear*, second edition (35–56). London, New York, Harvester Wheatsheaf: Simon & Schusterr International group.
- CRKVENČIĆ-BOJIĆ, J. (ur.) (2010). *Statističke informacije, Hrvatska, 2010*. Zagreb: CROSTAT, Državni zavod za statistiku.
- CVETKOVIĆ, V. (2010). Filozofski osnov nauka bezbednosti. *Godišnjak Fakulteta bezbednosti*. Beograd: Univerzitet u Beogradu – Fakultet bezbednosti, 55–62.
- DESPOTOVIĆ, M. (2000). *Igra potreba – andragoške varijacije*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, Andragoško društvo Srbije.
- DESPOTOVIĆ, M. (2009). Primena koncepta deficita znanja i veština u politici i planiranju obrazovanja – Slučaj jedne tranzicione ekonomije. *Andragoške studije*, 1, 67–87.
- DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU (2010). *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2010*. Zagreb.
- DRŽAVEN ZAVOD ZA STATISTIKA (2010). *Makedonija vo brojki 2010*. Skopje.
- DULIĆ, D. (Ur.) (2006). *Ljudska bezbednost, Zbornik tekstova I*. Beograd: Fond za otvoreno društvo.
- DULIĆ, D. (Ur.). (2006). *Ljudska bezbednost, Zbornik tekstova II*. Beograd: Fond za otvoreno društvo.
- FAKULTETA ZA VARNOSTNE VEDE UNIVERZE V MARIBORU (2008). *Brošura*. Ljubljana: FVV.
- HADŽIĆ, M. (Ur.). (2003). *Reforma sektora bezbednosti, Zbornik radova*. Beograd: G 17 Institut, Centar za civilno-vojne odnose.

- HYDE-PRICE, A. (2001). Beware the Jabberwock!: Security Studies in the Twenty-First Century. U Hyde-Price, A., Gartner, H., Reiter, E. (Eds). *Europe's New Security Challengers* (113–145). London: Lynne Reinner Publishers, Bolder.
- JELUŠIČ, LJ. (2003). Reforme odbrane u Sloveniji 1991–2001. *Vojno delo*, 2, 61–83.
- JOH, E. (2004). The paradox of Private Policing. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 95/1, 49–131.
- KERR, P. (2006). Razvoj dijalektičkog odnosa između državocentrične i ljudskocentrične bezbednosti. *Ljudska bezbednost, Zbornik tekstova II*, 21–51.
- LAKIĆEVIĆ, M. (2010). Socijalni profil Evropske unije. *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, IV(4), 377–394.
- MINISTARSTVO ODBRANE REPUBLIKE HRVATSKE (2010). *Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske, Nacrt*. Zagreb.
- MINISTARSTVO ODBRANE RS (2009). *Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije*. (2003). Nacionalna koncepcija za bezbednost i odbrana. *Služben vesnik na Republika Makedonija*, 40, 14–21.
- OECD (2009). *Education at a Glance*. Preuzeto sa: <http://www.oecd.org/infobycountry/html> [16.10. 2012]
- PRZEWORSKI, A. & TEUNE, H. (1970). *The Logic of Comparative Social Inquiry*. Malabar, Florida: Kreiger Publishing Company.
- RESOLUCIJA O STRATEGIJI NACIONALNE VARNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE, URADNI LIST RS. ŠT. 27, 2.IV 2010.
- SAVIĆEVIĆ, D. (1989). *Koncepcija obrazovnih potreba u andragogiji*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Institut za pedagoška istraživanja, Katedra za andragogiju Filozofskog fakulteta.
- SAVIĆEVIĆ, D. (2009). *Andragoške osnove visokoškolskog obrazovanja*. Beograd: Društvo za obrazovanje odraslih, dvv international.
- SIMIĆ, D. (2002). *Nauka o bezbednosti, Savremeni pristupi bezbednosti*. Beograd: JP Službeni list SRJ.
- STATISTIC OFFICE OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA (2002). *Census of Population, Households and Housing*. Preuzeto sa: <http://stat.si> [23.09.2012]
- STRATEGIJA NACIONALNE BEZBJEDNOSTI, (2008) Podgorica, Službeni list Republike Crne Gore, br. 75.
- UNDP (1994). *Human Development Report*. New York-Oxford: Oxford University Press.
- VANKOVSKA, B. (2004). Viđenje nacionalne bezbednosti nasuprot ljudskoj bezbednosti u Makedoniji: razgovor gluvih. *Ljudska bezbednost/Human security*, II(2), 137–145.
- VEJL, P. (2008). Zaplašeno čovečanstvo i projekt ljudske bezbednosti. *Ljudska bezbednost/Human Security*, VI(1-2).
- VILIJAMS, P. D. (2012). Uvod u studije bezbednosti. U Vilijams, P. D. (Ur.). *Uvod u studije bezbednosti* (39–50). Beograd: Službeni glasnik, Fakultet bezbednosti.
- VOLC, K. (2008). *Teorija međunarodne politike*. Beograd: Centar za civilno-vojne odnose, Alexandria press.

Ljubinka Katić¹⁴, Željko Bralić¹⁵, Svetlana Stanarević¹⁶
Faculty of Security Studies, University of Belgrade

Educational Needs and Strategies of Security Studies Development

Abstract: The problem addressed in this abstract is related to the variations of strategies in security studies in post Yugoslav societies and their alignment with modern needs. The basic preposition of researchers was that in the most ex-Yugoslav republics, now independent states, the development trend of security studies does not sufficiently take into account all aspects of educational needs of the society, known and stated in most national security strategies of these countries as well as in scientific and expert discourse. Educational needs assessment in any field, including security, necessarily leans on theoretical assumptions as well as empirical proof so the authors have studied significant factors created after the acceptance of the new, changed and expanded security paradigm and request traditional handling of security jobs. Strategic security documents and institutional solutions in preparation of professional security staff on state universities were analysed in all researched environments, including areas of their education, mostly analyses of the curricula. The authors conclude that in most countries, security curricula and study programs are developed based on the principle of passive strategies of reduced needs, taking in consideration traditional security jobs and the demands of the biggest or the only employer – the state. The demands for development and satisfaction of perspective needs of the society and civil security staff stated in national strategic security documents make this approach incomplete.

Key words: security studies, educational needs, security, new security paradigm, staff.

¹⁴Ljubinka Katić, PhD is a teaching assistant at the Human and Social Resources Management Studies, Faculty of Security Studies, University of Belgrade.

¹⁵Željko Bralić, PhD is an assistant professor at the Human and Social Resources Management Studies, Faculty of Security Studies, University of Belgrade.

¹⁶Svetlana Stanarević, PhD is a teaching assistant at the Security Studies Department, Faculty of Security Studies, University of Belgrade.